



Josep Maria Sert va reflectir les gestes de la Companyia Catalana a Orient. El fragment titulat *L'embarcament triomfal al Bosfor* forma part dels murals del Saló de Cròniques de l'Ajuntament de Barcelona.

“Mort és lo capità, via a ells!”

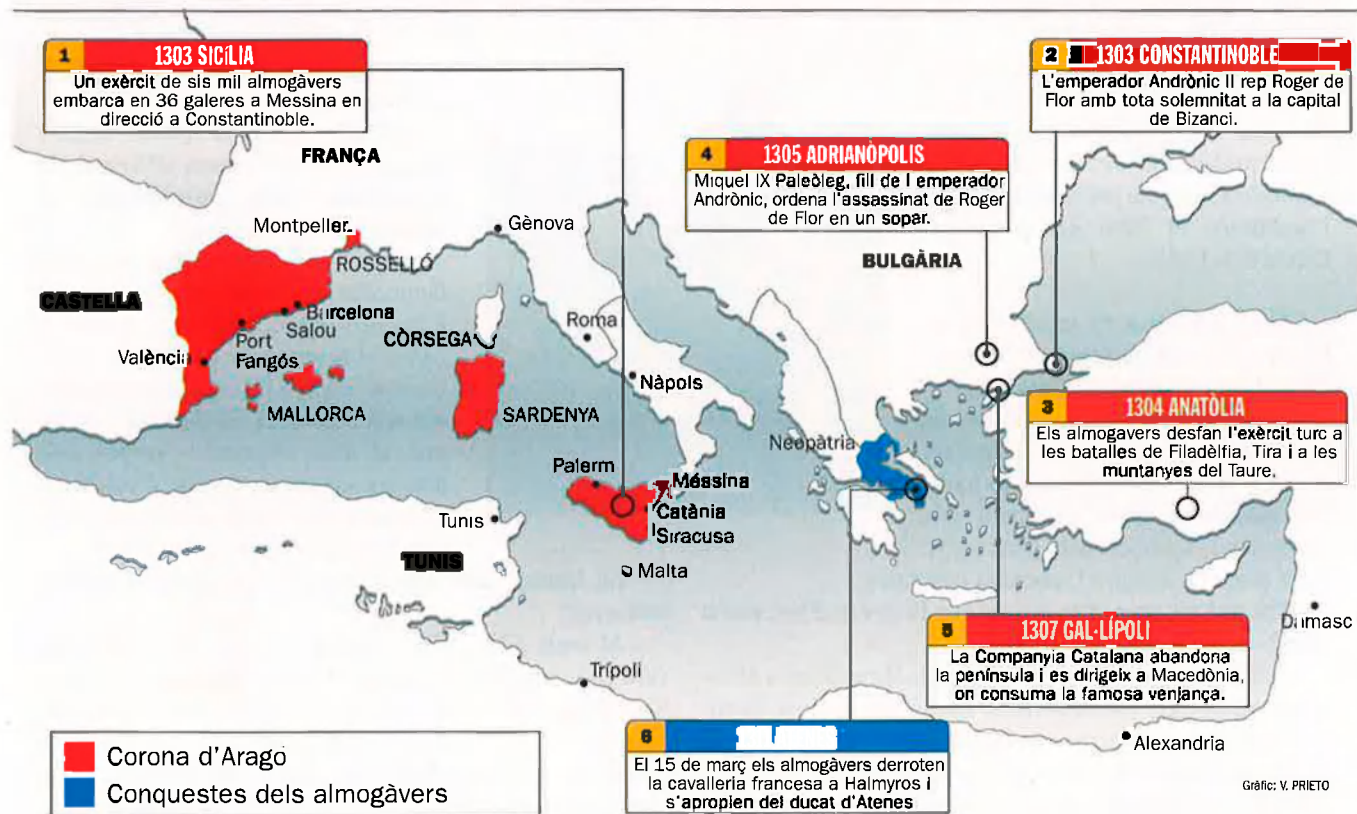
Un 30 d'abril d'ara fa set-cents anys Roger de Flor, principal cabdill dels almogàvers al llarg de l'èpic viatge a Orient, era atravesat per les espases dels seus aliats. Avui dia, els historiadors han donat més explicacions sobre aquella traïció.

“**A**ra tornaré a parlar del cèsar –diu Ramon Muntaner, referint-se a Roger de Flor, a l'inici d'un dels capítols de la cèlebre *Crònica*–, que, en contra del parer de tots els seus amics i vassalls, va reunir tres-cents homes a cavall i mil a peu per anar a Adrianòpolis a veure Miquel, fill gran de l'emperador.” Aquell dia els catalans gaudien de l'hospitalitat dels grecs quan, de sobte, havent sopat, mercenaris alans al servei de Bizanci van entrar al palau i, segons les paraules que Muntaner va deixar escrites al segle XIV, “van desembeinar les espases i van esquarterar el cèsar i tots els que eren amb ell”. El 30 d'abril de 1305 Roger de Flor, cap

dels almogàvers, era assassinat juntament amb gran part de la Companyia Catalana. Lluny quedaven els honors amb què, dos anys abans, l'emperador Andrònic II Paleòleg havia rebut Roger de Flor quan, procedent de Sicília, arribava a Constantinoble per defensar-la dels turcs. Els almogàvers supervivents d'aquella traïció, ferits en l'orgull, endegaven aleshores el que en molts racons de Grècia encara es recorda amb el nom de la “venjança catalana”.

Fins fa poc, la historiografia catalana, sobretot de banda d'autors com Lluís Nicolau d'Olwer, Antoni Rubió i Lluch i Ferran Soldevila, havia donat una visió molt èpica, envoltada d'un fort sentiment patriòtic, de l'expedició dels almogàvers a Orient. Així, segons aquest punt de vista, la traïció del fill de l'emperador bizantí havia estat moguda per l'enveja i la gelosia davant les victòries de Roger de Flor sobre l'exèrcit turc. Això no obstant, estudis més recents, com els realitzats per Ernest Marcos, historiador expert en Bizanci, han mostrat que al darrere de l'intent

L'expansió de la Corona catalanoaragonesa cap a Orient



d'eliminació dels catalans hi havia tota una sèrie de circumstàncies que havien generat molta tensió amb els bizantins. Per entendre aquesta situació cal, però, retrocedir i situar-se al regne de Sicília l'any 1282.

“Quins soldats són aquests, que van nus i despullats, que no vesteixen més que un cassot i no porten darga ni escut?”, preguntaven els sicilians –explica, de nou, Ramon Muntaner– en veure l'exèrcit del rei català Pere II el Gran que arribava a l'illa per alliberar-la de l'ocupació francesa. Eren els almogàvers, una gent que, segons Bernat Desclot, un altre cronista de l'època, “no viuen sinó d'armes”; un col·lectiu que, com ha definit més recentment la historiadora Maria Teresa Ferrer i Mallol, es dedicava a la guerra de forma permanent, no tan sols com a professió, sinó com a forma de vida, perseguint, més que uns ideals, l'obtenció de botí. Els almogàvers, doncs, van viure vint anys en una inestable Sicília fins que el 1302, amb la pau de Caltabellotta, es van quedar, ras i curt, sense feina. Fou aleshores que

Roger de Flor, amb el consentiment del rei Jaume II d'Aragó i el suport del seu germà, el rei Frederic de Sicília, va oferir els serveis dels almogàvers a l'emperador bizantí Andrònic II. L'estiu de 1303 les galeres catalanes salpaven del port de Messina en direcció a l'Orient incert.

El fill del falconer

Roger de Flor, nascut pels volts de 1268, era fill d'un falconer de l'emperador alemany Frederic II. A l'edat de vuit anys, quan vivia amb la seva mare a Brindisi, va ser captat per un cavaller de l'orde del Temple que li va ensenyar l'art de navegar. Més endavant, Roger de Flor va participar en la defensa de la ciutat d'Acre i, acusat d'haver-se apropiat d'una part del tresor, va ser expulsat de l'orde i perseguit. Durant uns anys va fer de pirata pel Mediterrani fins que decidí posar-se al servei del rei de Sicília.

Durant gairebé dos anys la Companyia Catalana va lluitar contra els turcs i, amb una efectivitat sorprenent, va alliberar diverses colònies gregues a Anatòlia, acomplint així l'acord signat amb Bizanci. Xavier Hernández, autor d'una detallada història militar de Catalunya, explica que els punts forts dels almogàvers eren l'excel·lent ferotgia i la gran habilitat que tenien per aprofitar les característiques del terreny. A més, afegeix aquest autor, els almogàvers utilitzaven un equipament molt més simple que la cavalleria, cosa que els donava molta mobilitat i els convertia en una tropa idònia per desfermar atacs per sorpresa; un tipus de combat que havien perfeccionat anys abans lluitant contra els sarraïns en les fronteres dels comtats catalans.

Així doncs, tan aviat com Roger de Flor i els almogàvers van haver obligat els turcs a retrocedir fins als confins de l'Àsia Menor, van tornar a Bizanci per recuperar forces i, sobretot, per cobrar la paga que Andrònic II els havia promès. Aleshores, davant les reticències de l'emperador a satisfer la quantitat

Els almogàvers o la imatge ideal de valor i grandesa

Flocel Sabaté és catedràtic d'Història Medieval de la Universitat de Lleida. És autor de la part corresponent a l'edat mitjana de l'obra *Història de Catalunya*, dirigida per Albert Balcells i publicada el 2004 per l'editorial Esfera dels Llibres.

—Com s'explica la tensió que hi havia a Bizanci en temps de l'expedició de la Companyia Catalana?

—L'Imperi bizantí era cobejat pels francesos de Carles de Valois i pel rei Frederic II de Sicília. També hi havia interessos comercials per part dels venecians i, sobretot, dels genovesos. A tot això s'hi sumava l'amenaça dels turcs.

—Per què els grecs van assassinar Roger de Flor, el seu aliat?

—A Bizanci hi havia rivalitat entre els almogàvers i altres grups mercenaris, com els alans. També cal tenir en compte que els grecs tenien present que els llatins ja havien assal·tat Constantinoble el 1204 i se'n malfiaven, sobretot quan veien que per raons comercials s'anaven instal·lant progressivament en la zona grega. Fet i fet, els almogàvers estaven



EL TEMPS

vinculats a dos reis llatins, Jaume II d'Aragó i Frederic II de Sicília.

—Quins beneficis podia treure Jaume II i la Corona d'Aragó de l'expedició dels almogàvers a Orient?

—Jaume II buscava l'ajut de Constantinoble per incorporar Sardenya a la Corona d'Aragó, però, a la vegada, a canvi d'aconseguir la Vall d'Aran, donava suport a les aspiracions franceses sobre Bizanci. El desenllaç va fer que, al final, el control per part dels almogàvers dels ducats d'Atenes i Neopàtria afavorís el comerç de catalans i sicilians amb Orient.

—La imatge dels almogàvers s'adiu amb la realitat històrica?

—Al segle XIX la Renaixença va trobar en els almogàvers, gràcies a la *Crònica* de Ramon Muntaner, la imatge ideal d'identitat, valor i grandesa. Rubió i Lluch, ja a principis del segle XX, tot i el to admiratiu, va fer una recerca encara ara imprescindible. Els estudis més recents, però, han aportat reflexions més afinades i històricament més equilibrades.

convinguda, s'iniciaren les tensions que davallarien cap al tràgic desenllaç. Els bizantins, de fet, desconfiaven del poder que estava adquirint Roger de Flor; un recel que es va agreujar tan bon punt el cap dels almogàvers va aconseguir que Andrònic II l'anomenés cèsar de l'Imperi, un càrrec que feia quatre segles que no existia a Bizanci. El rerefons, però, com han assenyalat historia-

ri més quan veieren arribar Berenguer d'Entença amb un exèrcit d'almogàvers de reforç. Segons el treball d'Ernest Marcos, hi ha documents que proven que efectivament Entença havia rebut instruccions del rei Frederic de Sicília per organitzar una revolta dels almogàvers contra els grecs. Sembla, però, que el desacord entre Entença i Roger de Flor va desballestar el pla.

Gal·lípoli i, des d'allí, van aconseguir reorganitzar-se, vencent, poc després, l'exèrcit bizantí a la batalla d'Apros. Durant els anys que seguiren els almogàvers, capitanejats per Bernat de Rocafort, van consumir la venjança catalana saquejant i destruint, des de Gal·lípoli fins a Macedònia, tot el que se'ls posava al davant. Després, seguint la recomanació del rei Jaume II d'Aragó, es van posar a les ordres de Carles de Valois, fill del rei de França, que pretenia conquerir Constantinoble. Una altra disputa per motius econòmics, però, va posar els almogàvers en contra dels francesos i els va portar, de nou, al camp de batalla. El 1311 la Companyia Catalana destrossava la cavalleria del duc francès Gualter V de Brienne i, com aquell qui no vol la cosa, aconseguia el domini del ducat d'Atenes. D'aquesta forma, amb la posterior incorporació del ducat de Neopàtria, s'eixamplava l'expansió de la Corona d'Aragó al Mediterrani.

Les aventures de la Companyia Catalana contra els turcs han perviscut gràcies a la magistral crònica de Ramon Muntaner

dors com Ernest Marcos i Flocel Sabaté, era molt més complex. Així, mentre el rei Frederic de Sicília donava suport a l'expedició catalana a Orient, tot intentant recuperar l'antiga aliança entre catalans i grecs, en realitat pretenia utilitzar els almogàvers com a punta de llança per conquerir l'imperi bizantí. Això, l'emperador Andrònic i el seu fill Miquel s'ho deuriem ensumar,

Fos com fos, els esdeveniments es van precipitar i van desembocar en l'ofensiva dels bizantins contra els catalans. Tanmateix, Miquel IX es va equivocar en creure que eliminant Roger de Flor seria molt senzill sotmetre la resta de la Companyia Catalana. Els almogàvers supervivents, menys de dos mil, segons el testimoni presencial de Ramon Muntaner, es van fer forts a la península de

Xevi Camprubi